

De kosterij van Wetsinge.

Zaterdag 26 mei 1973 werd het dorps huis van Westeremdden, bestaande uit een 13de eeuws woonhuis en een aangebouwde zaal, officieel geopend. Dit woonhuis, nu gerestaureerd, maakte oorspronkelijk deel uit van de oude parochieschool en kosterij van Westeremdden. Samen met de oude weem (= pastorie) en de kerk, waarmee het in architectonisch opzicht (puntgevels) overeenstemde, vormde deze kosterij eeuwenlang het centrum van maatschappelijk leven. Dankzij de restauratie van dit unieke gebouwtje kon het z'n functie ook in de 20ste eeuw blijven vervullen.

Ook in Wetsinge bevond zich tot voor kort nog het voormalige schooltje annex kosterij. Ook hier, hoog op de terp, stond eens de oude drie-eenheid kerk-pastorie-school, waarvan het kerkje helaas in 1840 werd afgebroken. En nu, in 1973, ligt ook de kosterij in puin.

Om een indruk te krijgen van dit nu verwoeste gebouw, waar eeuwenlang de kinderen van Wetsinge hun eerste en enige onderwijs kregen, volgen hier enkele impressies over het schoolleven van enkele eeuwen geleden.

Het onderwijs behoorde vanouds tot de taak van de kerk en daarom had vrijwel elk kerkdorp in de middeleeuwen een eigen schooltje. Soms was dat een hoekje van de kerk of toren, maar meestal kwamen de leerlingen bijeen in het huisje van de koster, die ook het beroep van schoolmeester uitoefende. Voor het gezin van de koster moet dat een geweldige belasting zijn geweest, omdat de huizen in die tijd meestal maar uit één vertrek bestonden. Later (in de 17de en 18de eeuw) werd er nog wel eens een vertrek bij aangebouwd, zoals ook de Wetsinger kosterij ons laat zien. Het voorste gedeelte is (was) hier de meesterswoning en het achterste gedeelte de school.

Vóór de Hervorming (in de roomse tijd) was het onderwijs hoofdzakelijk godsdienstig gericht. De kinderen werden onderwezen in de catechismus, de tien geboden, het koorzingen en het latijn, dit laatste om de kerkdiensten, die voor een groot deel in het latijn gehouden werden, beter te kunnen volgen.

Ná de Hervorming (na 1594) veranderden de oude parochiescholen langzamerhand in echte dorps scholen, maar de belangrijkste taak bleef het verzorgen van een christelijke opvoeding.

Hieronder verstond men:

- 1) de kinderen voortdurend manen zondags 2 x naar de kerk te gaan.
- 2) de kinderen de catechismus en de zaligmakende religie te onderwijzen.
- 3) de kinderen oefenen in christelijke geboden en psalmen.

Naast dit godsdienstonderwijs werd nu ook het leren lezen belangrijk geacht, en in mindere mate het schrijven. Het rekenen werd slechts onderwezen als de schoolmeester zelf die kunst verstond, wat lang niet altijd het geval was.

Het waren lange dagen voor de leerlingen. Gedurende de zomermaanden begon de school al om 6 uur 's morgens, en de boerenkinderen uit de omgeving hadden dan al een fikse wandeling achter de rug. De lestijden zagen er ongeveer als volgt uit:

	6.00-8.00 uur
	9.00-11.00 uur
	12.00-2.00 uur
en	3.00-5.00 uur.

In de winter, wanneer de dagen kort en de wegen slecht begaanbaar waren, werden de lessen enkele uren ingekort.

Omdat er geen leerplicht bestond, werden de lessen -vooral in de oogsttijd en in de winter- niet regelmatig bezocht, zeer tot verdriet van de

schoolmeester, die daardoor z'n toch al geringe inkomsten achteruit zag gaan. Zijn loon bestond nl. uit een zgn. "staand tractement" (in de 17de eeuw variërend van f 15,00 tot f 40,00 per jaar), met daarnaast de schoolgelden. Een lezend kind b.v. betaalde in die tijd 1 stuiver per week, een lezend en schrijvend kind $1\frac{1}{2}$ stuiver; en een kind dat ook nog kon rekenen betaalde 2 stuivers per week.

De schoolmeester kon van dit geld nauwelijks rondkomen, maar het was hem door de kerkelijke autoriteiten, onder wiens voortdurend toezicht hij stond, verboden een bijbaantje aan te nemen, omdat hij immers ook al koster en voorzinger van de kerk was. Door honger en armoede gedreven zondigden vele schoolmeesters tegen dit verbod. Geregeld zien we de onderwijzers dan ook voor de kerkeraad verschijnen om zich te verantwoorden voor hun daden. En niet alleen de clandestiene bijbaantjes wekten de woede van de kerkelijke bestuurders op, maar ook overtredingen als: het verzuimen van een kerkdienst, dronkenschap, het houden van een herberg, het bespelen van een muziekinstrument op feesten, politieke uitspraken enz. De schoolmeester die zich voorbeeldig gedragen had, moest desondanks nog vier keer per jaar voor de kerkeraad verschijnen, waar hem steevast dezelfde vragen werden gesteld, zoals:

Begint U elke nieuwe les wel met gebed?

Onderwijst U de kinderen grondig in de catechismus?

Bestraft U het vloeken wel streng genoeg?

Dat straffen van de kinderen gebeurde d.m.v. de beruchte plak en roede, of d.m.v. eenzame opsluiting in de kelder van de kosterij. In Wetsinge bevond zich in de kelder onder het schooltje nog een metalen ring waaraan de kinderen werden vastgebonden.

Het is wel duidelijk geworden dat het baantje van de koster/schoolmeester geen bijster aantrekkelijk beroep was. Het is dan ook geen wonder dat we de meest bizarre figuren aantreffen onder de schoolmeesters in de Omme-landen, van gewezen soldaten tot landlopers toe. Een onderwijsakte was niet noodzakelijk (bestond niet eens) en iedereen die een trouw aanhanger was van de Staatskerk, en bovendien een beetje kon lezen, schrijven en zingen, kon solliciteren.

De nieuwe schoolmeester werd benoemd door de collator, in de meeste gevallen de plaatselijke borgheer. In Wetsinge was dat de bewoner van Nieuw-Onsta.

De Jonker benoemde graag iemand van zijn eigen personeel, die voor z'n oorspronkelijke werk niet meer deugde, zoals een voormalige koetsier of een huisknecht. Dat de borgheer zelf niet veel vertrouwen had in dit soort schoolmeesters blijkt wel hieruit, dat hij zijn eigen kinderen niet naar de dorpschool zond, maar thuis liet onderwijzen door een gouverneur.

Aan het eind van de 17de eeuw verschijnt een bundeltje gedichten, het zgn. Malle - Kosterboekje, waarin de draak wordt gestoken met de Omme-lander schoolmeesters. Het gedicht over de bewoner van de kosterij van Wetsinge begint zo:

Tot Wetsinge daar woond/

een botte dreent van dalen/

Jan Pothof is zijn naam/

dat zal ik u verhalen/

Hij is een regte gek/

een domme dolle Boer/

Een onbehouwen klond/

een regte ronde loer (=lomperd)

enz.

Pas begin vorige eeuw kwam men tot de conclusie dat het met het onderwijs in de Ommelanden bedroevend slecht was gesteld.

Hendrik Wester uit Garmerwolde, die in 1801 tot schoolopziener werd benoemd, heeft in dit opzicht baanbrekend werk verricht.

Het is daarom begrijpelijk dat men in 1844 het oude schooltje van Wetsinge niet meer acceptabel vond.

Een nieuw gebouw + meesterswoning verrees in Klein - Wetsinge. Maar het oude Wetsingerschoolje -schatbewaarder van zoveel kostelijke, maar ook tragische herinneringen aan onze voorouders- wist zich nog 130 jaar te handhaven, voordat het vorige maand moedwillig werd gesloopt.

Tot slot een oproep aan B & W van de gemeente Adorp, alles in het werk te stellen om de oude kosterij voor Wetsinge te behouden.

Want daar, hoog op de terp, bij de oude pastorie en bij het oude kerkhof waarop zich eens de kerk bevond, hoort het gebouwtje thuis.

G.D. Boonstra-Ludden.

Uit: Contactblad
december 1973.

